

Ausleihverbuchungssysteme in Vergleich. Methode der Wirtschaftlichkeitsuntersuchung für öffentliche Bibliotheken. Berlin, Deutsches Bibliotheksinstitut. 1980. 20 p. (dbi-materialen)

Kölcsönzési rendszerek összehasonlítása. A közművelődési könyvtárak gazdaságossági vizsgálatának módszertana.

A tanulmányt azon könyvtáraknak szánják a szerzők, melyek kölcsönzési rendszerüket korszerűsíteni kívánják. Céljuk, hogy támpontot adjanak egy megfelelő összehasonlító költségszámítás elvégzéséhez, a középpontban tehát a számítások módszertana áll. Több kölcsönzési

rendszer ismertetnek, pl. a hagyományos kézit, két fotó- és két gépi offline típusú rendszert hasonlítanak össze, röviden érintik az online rendszer előnyeit és hátrányait is, habár a katalogizálással való összefüggést ez a tanulmány nem vizsgálja. Az online rendszer drágább, a nagy számú dialógusok miatt, és hosszabb ideig tarthat a várakozás. Ha az egyes részlegeknek nincs tároló kapacitása, a központi egység esetleges kiesése a zavar elhárításáig szükségessé teheti a kölcsönzés manuális lebonyolítását. Az online rendszer előnyei a hasonló rendszerű katalógussal összekapcsolva mutatkoznak meg. A gépi rendszer lehetőséget nyújt a hálózati tagkönyvtárak és a központi könyvtár összekapcsolására is.

A kölcsönzési rendszer gazdaságossága mellett olyan tényezőket is vizsgálni kell, mint a bővíthetőség, a készülékek megbízhatósága és hogy rendelkezésre áll-e megfelelő javítási kapacitás – nem biztos, hogy az olcsóbb rendszer valóban olcsóbb, azaz, hogy eléggé gazdaságos.

Az egyes rendszerekkel kapcsolatos gazdaságossági számítások alapját a kölcsönzésre vonatkozó statisztikai adatok képezik. Mivel ezek a múltra vonatkoznak, a tervezést viszont a jövő számára kell végezni, számolni kell ezeknek az adatoknak a gyors változásával is. A könyvben szereplő táblázatok, melyek gyakorlati tapasztalatok általánosításával készültek, segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a számításokat még akkor is el lehessen végezni, ha esetleg nem állna minden adat rendelkezésre; természetesen a helyi viszonyok figyelembevételével. A költségszámításban szerepet játszó tényezők:

- évi kölcsönzések száma; (amennyiben az adat nem áll rendelkezésre, az állomány háromszorosát veszi alapul),
- visszavétel, (megegyezik a kölcsönzéssel),

- a felhasználók (olvasójeggyel rendelkezők) száma. (Figyelemmel kell lenni a passzív beiratkozottakra is, akik ténylegesen nem használják a könyvtárat. Ha ez az adat nem lenne ismert, az éves kölcsönzések számát kell harminccal osztani, hogy hozzávetőleges értéket kapjunk.)
- az adatváltások átvezetésére, felszólításokra, reklamációkra, kölcsönzési határidők meghosszabbítására, az előjegyzésekre fordított idő,
- a könyvtár nyitvatartási ideje
- évi viszonylatban, az egy órára eső kölcsönzések száma.

Előfordul, hogy egy költségesebb rendszerre való áttérés helyett gazdaságosabb lehet a nyitvatartási idő növelése; természetesen, a helyi adottságok határozzák meg, hogy ilyen módon szét lehet-e húzni a csúcsidőket és lehet-e a zsúfoltságot csökkenteni.

A könyvtár kapacitását nem szabad az átlagos forgalomra tervezni. A kísérletek szerint ugyanis ez legfeljebb a nyitvatartási idő 72 százalékára lenne elegendő. A nyitvatartási időnek mintegy 23 százalékában lehet átlagon aluli megterhelést feltételezni, 57 százalékban a megterhelés az átlag körül mozog, míg legalább 20 százalékban valószínű, hogy a megterhelés erősen meghaladja az átlagot, a nyitvatartási idő 11 százalékában kétszeres vagy magasabb megterheléssel kell számolni. Innen adódik a tanulmány azon következtetése, hogy a kölcsönzési rendszer kapacitását az átlag-kölcsönzés duplájára kell méretezni. Még így is, a nyitvatartási idő 5 százalékában várakozási sorok alakulnak ki.

A tanulmány gazdaságossági számításai nemcsak a költségesebb rendszer bevezetésének mérlegelésekor hasznosak, hanem a közkönyvtárak hagyományos rendszerű kapacitásainak tervezésében is.

KOZMA LÁSZLÓ